

УДК 372.4(036)

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.82.11>**І. Є. Федь**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і практики початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»**О. В. Плахотський**старший викладач кафедри природничо-математичних дисциплін та інформатики в початковій школі
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ КУРСІВ «ТЕХНОЛОГІЇ» ТА «ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО»)

Статтю присвячено питанню організації проєктної діяльності учнів початкової освіти на прикладі курсів «Технології» та «Образотворче мистецтво».

Розглянуто проєктна діяльність учнів початкової школи під час уроку: відмінності понять «проєктна діяльність», «проєктний метод». Проєктну діяльність розглянуто як інтегративну. Вказано можливості організації проєктної діяльності учнів початкової школи на уроках технології та образотворчого мистецтва.

Сьогодні вирішити сучасні педагогічні завдання й отримати нові якості особистості учня початкової школи в рамках окремих навчальних предметів із використанням тільки класно-урочної форми організації освітнього процесу, провести оцінку отриманих результатів, використовуючи тільки тестові перевірені роботи та дванадцяти бальну систему оцінки, практично неможливо.

Сучасні освітні реформи диктують вимоги до організації освітнього процесу, зокрема, у Державному стандарті освіти говориться, що на першому ступені освіти має здійснюватися «різноманітність організаційних форм та врахування індивідуальних особливостей кожного учня, що забезпечують зростання творчого потенціалу, пізнавальних мотивів, збагачення форм взаємодії з однолітками та дорослими у пізнавальній діяльності; формування основ умінь вчитися та здатності до організації своєї діяльності – уміння приймати, зберігати цілі та слідувати їм у навчальній діяльності, планувати свою діяльність, здійснювати її контроль та оцінку, взаємодіяти з педагогом та однолітками у освітньому процесі».

У зв'язку з введенням державного освітнього стандарту зростає важливість використання методів, технологій, педагогічних засобів, які забезпечують формування метапредметних і особистісних результатів учнів. Особливо підкреслюється необхідність використання проблемних, дослідницьких методів, проєктної діяльності учнів.

Проєктна діяльність, будучи інтегративною діяльністю, забезпечує занурення учнів у різноманітну активну діяльність, вирішує завдання засвоєння предметних знань різних дисциплін, дозволяє формувати універсальні навчальні дії проєктного характеру. Важливо, що завдяки проєктній діяльності діти стають активними учасниками на уроці. Якщо проєктна діяльність буде успішно організована не лише у позаурочний, а й в урочний термін, це дозволить педагогам зробити процес навчання більш цікавим та ефективним.

Ключові слова: *учні початкової освіти, проєктування, проєктний метод, проєктна діяльність, проєктна діяльність на уроках у початковій школі, уроки технології (трудове навчання), уроки образотворчого мистецтва.*

Постановка проблеми. В умовах модернізації вітчизняної загальної освіти, переходу до освітніх стандартів другого покоління одним із пріоритетних завдань на всіх етапах навчання, включаючи початкову його ланку, стає формування активної творчої особистості, здатної до самоосвіти та самовдосконалення. Це, в свою чергу, диктує необхідність створення всіх умов для становлення особистості справжнім суб'єктом навчання, бажаним та уміючим вчитися, а саме: вдосконалення освітнього змісту, виключення непродуктивних

стилів і форм педагогічного спілкування, використання ефективних методів і прийомів навчання. Одним із таких методів бачиться метод проєктів, який не є принципово новим у світовій педагогічній практиці, однак в повній мірі відповідає сучасним принципам вітчизняної освіти: особистісно-орієнтованого, компетентнісного та системно-діяльного підходів до навчання і виховання молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями М. Дубової, І. Колесникової, Н. Матяш, І. Павлової, Н. Пахомової доведена

можливість застосування проєктного методу в роботі з учнями початкової школи, його універсальність і сумісність із різними системами навчання. У працях А. Бондаренка, П. Маслова, В. Симоненка, О. Федоскіна та ін. відображений багатий розвиваючий потенціал проєктної діяльності для учнів початкової школи, її позитивний вплив на мотиваційну, когнітивну, комунікативну, емоційну сфери особистості.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розкриття особливостей організації проєктної діяльності учнів початкової освіти на прикладі технологій і образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Уміння реалізувати проєктну діяльність – показник високої кваліфікації педагога, його прогресивної методики навчання і розвитку учнів. Недарма ці технології відносять до технологій XXI ст., які передбачають перш за все вміння адаптуватися до стрімко мінливих умов життя людини постіндустріального суспільства [5]. У теорії і практиці освіти усвідомлюється і використовується потенціал проєктної діяльності для зміни змісту освіти, розвитку особистісних якостей учнів і поглиблення предметних знань і умінь. Однак при цьому педагоги часто відстають від практики проєктування, яка стрімко розвивається, не встигають перебудувати свою діяльність, тобто форми, засоби, прийоми роботи з дітьми, в результаті чого проєктна діяльність стає лише деяким гарним доповненням до традиційного навчального режиму.

Організація проєктів у початковій освіті сьогодні – актуальний і пізнавальний напрям. Про це свідчить досить немалий інтерес педагогів до даної теми. Однак, досвід показує, педагоги часто змішують такі поняття, як «проєктування», «проєктний метод» і «проєктна діяльність». Проєкт (від *projectus* – «кинутий вперед») – це прообраз, план якого-небудь об'єкта, процесу, справи. Проєктування – це поняття, що відображає сам процес створення проєкту його учасниками. Поняття «проєктний метод» включає в себе дві складові – «проєкт» і «метод». Метод – це спосіб, шлях навчання. Таким чином, під методом проєктів можна розуміти спосіб навчання через організацію проєктів. Проєктна діяльність – це активна творча діяльність учнів, що має конкретну мету, визначену структуру, спрямована на отримання заздалегідь прогнозованого продукту [8]. Але, як вважають деякі дослідники, проєктна діяльність серед учнів початкової школи може існувати лише в якійсь елементарній формі (конструювання, малювання, гра та ін.), а науково-дослідна – практично неможлива. Причинами цього найчастіше є: фізіологічні особливості учнів початкової школи; недостатній рівень загальних знань учнів початкової школи для творчої проєктної діяльності; невміння само-

стійно вибирати тему дослідження; недостатній рівень системного аналітичного мислення; труднощі в побудові гіпотез і формуванні самостійних висновків; невміння аргументовано приводити докази; слабка володіння технічними способами обробки інформації.

Поняття «проєктна діяльність» знаходить своє відображення на стику двох основоположних гуманітарних наук – педагогічної і психологічної. Навчання проєктної діяльності передбачає врахування, як основних закономірностей педагогічного процесу, так і її психологічного змісту.

А. Сазанова стверджує, що «проєктна діяльність – це цілеспрямована діяльність з певною метою, за певним планом для вирішення пошукових, дослідницьких, практичних завдань із будь-якого напрямку змісту освіти» [7].

На думку авторів, в більшості випадків, коли педагоги початкової освіти говорять про дитячі проєкти та їх організацію, доречніше використовувати саме останнє поняття – «проєктна діяльність». Це доречно, тому що, як правило, основним завданням педагогів початкової ланки є не навчання дітей саме в такій формі (проєктній), а включення їх в активний процес, формування суб'єктної позиції діяча.

В основі проєктної діяльності лежить ідея про спрямованість діяльності (в ході якої учень відкриває для себе багато нового і невідомого) на результат, який досягається в процесі спільної роботи дорослого та дитини над певною практичною проблемою. Цей результат можна побачити, осмислити, використовувати в реальній практичній діяльності.

Так, Є. Полат виділяє в проєктній діяльності учнів початкової школи наступні етапи, які відповідають освітній діяльності:

- мотиваційний (учитель: дає загальний задум, створює позитивний мотиваційний настрій; діти: обговорюють, висувають свої власні ідеї);

- планує-підготовчий (визначаються тема й цілі проєкту, формуються завдання, виробляється план подальших дій, встановлюються певні критерії оцінки, як результату, так і процесу, узгоджуються способи спільної діяльності спочатку з максимальною допомогою вчителя, а потім із наростанням самостійності учнів);

- інформаційно-операційний (учні: збирають матеріал, працюють із різними джерелами інформації, безпосередньо виконують проєкт, коли вчитель: спостерігає, координує, підтримує, сам є інформаційним джерелом);

- рефлексивно-оцінний (учні: представляють проєкти, беруть участь у колективному обговоренні та змістовній оцінці результатів і процесу роботи, здійснюють усну або письмову самооцінку, учитель виступає учасником колективної оціночної діяльності) [4, с. 174].

Проектна діяльність є ще більш актуальною, так як відповідає вимогам сучасної освіти – включення дітей в різні види діяльності. Н. Матяш вважає, що проектна діяльність інтегрує в собі елементи ігрової, пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, перетворювальної, навчальної, комунікативної діяльності [3]. Дана інтеграція представлена в табл. 1.

Слід підкреслити, що при організації проектної діяльності позиція педагога також змінюється з позиції керівника та транслятора знань на позицію організатора, помічника. Проектна діяльність учнів початкової освіти може бути реалізована як у позаурочній, так і в урочній діяльності. Педагоги початкової освіти часто виносять проектування за межі роботи під час уроку, вважаючи цей вид діяльності витратним за часом. Розглянемо можливості реалізації проектної діяльності під час уроків.

Серед навчальних дисциплін, сприятливих для організації проектної діяльності учнів початкової освіти, можна виділити такі: літературне читання, я досліджую світ, технології та образотворче мистецтво. Ми розглянемо саме технології та образотворче мистецтво.

Технології – особлива навчальна дисципліна, що передбачає дослідницьку (знайомство з різними матеріалами та його властивостями) та творчу (виготовлення виробів у різних техніках із різних матеріалів) діяльність. Аналіз авторських програм із технології для початкової освіти (О. Савченко, Р. Шияна, Н. Роговцевої, Н. Конишевої та ін.) показав, що проектна діяльність учнів початкової школи є провідною у початковій освіті навчальної дисципліни «Технології».

Результатом роботи на уроці технології зазвичай є конкретний продукт у вигляді оформленої інформації або виробу. Цей результат виходить під

час проходження конкретних етапів роботи. Цим уроки технології і сприятливі для проектної діяльності – педагог може роботу над кожним виробом представити як міні-проект: від етапу проблеми та задуму до етапу презентації готового продукту. Якщо робота над виробом складна, вона перетворюється на повноцінну проектну діяльність.

Вдалим є погляд Є. Лутцевої на етапність роботи над проектом на уроках технології [2]. 1-й етап. Розробка проекту. Визначення об'єкта та напрямків діяльності: виріб або інформація; якою є конструкція виробу або форма подачі інформації; які матеріали використовувати; замальовки, схеми, ескізи, креслення об'єкта; вибір кращого варіанту. Осмислення технології виготовлення: технологічна послідовність виконання; можливі конструкторсько-технологічні проблеми; як вирішити ці проблеми; інструменти. 2-й етап. Виконання проекту. Втілення задуму: виготовлення виробу або підготовка інформації; доповнення, виправлення (в конструкцію, форму, технологію). 3-й етап. Захист проекту. При захисті важливими є відповіді на такі питання: 1. Що вирішили робити і для чого? 2. Як народжувався образ об'єкта? 3. Які проблеми виникали та як вони вирішувалися? 4. Що отримали? По таблиці 1 можемо прослідкувати інтеграцію різних видів і характеристик діяльності учнів початкової школи у проектній діяльності.

Дисципліна «Образотворче мистецтво» близька за своєю сутністю до технології. На уроках має місце засвоєння теоретичних відомостей (знайомство з пластичними та іншими видами мистецтв) та творча діяльність (малювання), результатом яких є конкретний продукт. Тому за аналогією до уроків технології роботу над дитячими образотворчими творами можна організувати як роботу над проектом.

Таблиця 1

Інтеграція різних видів діяльності в проектній діяльності учнів початкової школи

Вид діяльності	Характеристика
Ігрова діяльність	Для учнів початкової школи проект – це часто гра, що включає їх у виконання відповідних ролей – архітектора, дизайнера та інших (в залежності від виду та теми проекту).
Пізнавальна діяльність (у тому числі дослідницька)	Учні початкової школи мають досить маленький життєвий досвід і запас знань. Саме тому виконання проекту завжди пов'язане для них із пошуком нових знань, умінь і подальшим їх застосуванням.
Ціннісно-орієнтаційна діяльність	У процесі роботи над проектом важливо не тільки розвивати відповідні вміння, збагачувати дітей знаннями, а й формувати усвідомлене, емоційно-ціннісне ставлення до об'єкта проектування й отриманому досвіду. Це одне з найважливіших завдань педагога-організатора проектної діяльності.
Навчальна діяльність	У процесі реалізації роботи над проектом у дітей формуються проектні вміння (організаційні, комунікативні, творчі, презентаційні, оціночні), які, по суті, є метапредметними та відповідають усім групам універсальних навчальних дій.
Комунікативна діяльність	Організація проектів у початковій освіті обов'язково повинна починатися з колективних та групових проектів, так як це сприяє ефективному формуванню проектних умінь. Отже, діти занурюються в ситуації спілкування з дорослим і однолітками.
Творча діяльність	Особливість проектної діяльності полягає в тому, що її результатом є конкретний продукт. Тому в початковій освіті проектна діяльність часто пов'язана саме з творчою діяльністю – малюванням, ліпленням, моделюванням та ін.

Запровадження методу проєктів у початковій школі має свої особливості. Повноцінна проєктна діяльність не підходить учням початкової школи. Головне завдання тут – врахувати особливості учнів (вікові та психологічні). Є думка, що у початковій школі найкраще обмежити виконання проєкту одним-двома уроками. Або ж – займатися проєктами у позаурочній діяльності. Перш ніж розпочати повноцінні проєкти, учнів слід спочатку навчити вирішувати проєктні завдання. У ході такого завдання учні отримують готовий комплект завдань. Проєктні завдання мають колективний характер і можуть стати першим кроком до освоєння дітьми основ проєктної діяльності [4, с. 254].

Теми дитячих проєктних робіт краще вибирати зі змісту предметів чи з галузей близьких до них. Для проєкту потрібна проблема, знайома учням та значуща для них. Крім того, важливо разом із учнями визначити цілі: «Які вміння знадобляться для виконання цього проєкту? Чи володієте ви цими вміннями? Яким чином їх можна придбати? Тема проєкту має бути цікавою насамперед самим учням. Нерідко така тема народжується після пізнавальної екскурсії чи поїздки. Навчання проєктно-дослідницької діяльності у початковій школі доцільно розпочинати з тренінгових занять [6, с. 63].

Проводячи аналіз проєктної діяльності учнів початкової школи, можна побачити, що на відміну інших видів освітньої діяльності компоненти проєктної діяльності (освітні ситуації, освітні дії, освітній контроль, оцінка) учнів початкової школи формуються цілеспрямовано у процесі виконання завдань-проєктів. У результаті вчитель, використовуючи інформаційні технології, має можливість ретельно контролювати формування кожного з компонентів структури освітньої діяльності.

У рамках освітніх ситуацій (завдань) учні початкової школи знайомляться з загальними способами засвоєння знань – виділення властивостей об'єктів, вирішення класів завдань. Постановка перед учнем освітнього завдання вимагає від нього орієнтації на загальний спосіб її вирішення (з урахуванням варіантів і конкретних умов). З допомогою освітніх процесів учні засвоюють загальні методи вирішення завдань всередині якогось одного освітнього предмета. Д. Ельконін та В. Давидов зазначають, що спочатку учні не вміють ставити освітні завдання та самостійно їх вирішувати. І тільки оволодіння постановкою освітніх завдань призводить до формування самостійної освітньої діяльності [1, с. 49].

Однією із суттєвих характеристик освітньої діяльності взагалі є спосіб її організації. Проєктна діяльність як вид освітньої діяльності на всіх етапах свого здійснення має характер спільної діяльності, розділеної між учнем та вчителем-консуль-

тантом, а також усередині групи учнів, зайнятих виконанням одного проєкту. На підставі цього можна зробити висновок про те, що саме проєктна діяльність має всі переваги спільної діяльності, в процесі її здійснення учні набувають багатий досвід спільної діяльності, розділеної як з дорослим, так і з однолітком.

Проблема проєкту чи дослідження, що забезпечує мотивацію включення учнів у самостійну роботу, має бути у сфері пізнавальних інтересів учнів і бути у зоні їх найближчого розвитку.

Під час проєктної діяльності в учнів початкової школи ніколи не виникне такої проблеми, як перенавантаження, учні виявляють добровільне бажання брати в ній участь.

Висновки і пропозиції. Отже, проєктна діяльність під час уроків у початковій школі вирішує такі завдання: досягаються освітні (предметні) завдання уроку – діти в активній діяльності засвоюють необхідні знання; реалізуються мета-предметні завдання з допомогою формування проєктних умінь, що є універсальними навчальними діями; об'єкт чи процес, що лежить в основі проєктування, а також отримані знання та досвід стають для дітей ціннісними, тому що учні ставляться до роботи не формально, а додають фантазію, старання, включають емоції; формування уявлень про проєктну діяльність та проєктні вміння дозволяє у майбутньому учням самостійно працювати над проєктами вже з будь-яких дисциплін.

Список використаної літератури:

1. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения. Москва : Директ-Медиа, 2008. 613 с.
2. Лутцева Е. А. Технология: ступеньки к мастерству. Томск, 2011.
3. Матяш Н. В., Симоненко В. Д. Проектная деятельность младших школьников. Москва : Вентана-Граф, 2007.
4. Полат Е. С. Метод проектов. Современная гимназия: взгляд теоретика и практика. Томск, 2000. 347 с.
5. Полат Е. С., Бухаркина М. Ю., Моисеева М. В., Петров А. Е. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособ. Томск, 2003. 272 с.
6. Потанина В. Я. Введение проектной деятельности в начальной школе. *Начальная школа*. 2010. № 10. С. 62–65.
7. Сазанова А. В. Генезис и сущность понятия «проектная деятельность». *Психология, социология и педагогика*. 2012. № 6.
8. Семенова Н. А. Вопросы организации проектной деятельности в начальной школе // Вестник Томского государственного педагогического университета. Томск, 2012. Вып. 11.

Fed I., Plakhotsky O. Features of the organization of project activities of primary school students (on the example of courses “Technology” and “Fine Arts”)

The article is devoted to the organization of project activities of primary school students on the example of courses “Technology” and “Fine Arts”.

The project activity of primary school students during the lesson is considered: differences in the concepts of “project activity”, “project method”. Project activity is considered as integrative. Possibilities of organization of project activity of elementary school students at lessons of technology and fine arts are specified.

Today it is almost impossible to solve modern pedagogical tasks and get new qualities of primary school student’s personality within separate subjects using only class-lesson form of organization of educational process, to evaluate results, using only test tests and twelve-point evaluation system.

Modern educational reforms dictate the requirements for the organization of the educational process, in particular, the State Standard of Education states that the first stage of education should be “diversity of organizational forms and taking into account the individual characteristics of each student.” and adults in cognitive activity; formation of the basics of learning ability and ability to organize their activities – the ability to accept, maintain goals and follow them in educational activities, plan their activities, monitor and evaluate it, interact with teachers and peers in the educational process.

Due to the introduction of the state educational standard, the importance of using methods, technologies, pedagogical tools that ensure the formation of meta-subject and personal results of students is growing. The need for the use of problem-based, research methods, project activities of students is especially emphasized.

Project activity, being an integrative activity, provides immersion of students in various active activities, solves the problem of mastering subject knowledge of different disciplines, allows to form universal educational activities of project nature. It is important that through project activities children become active participants in the lesson. If the project activity is successfully organized not only in extracurricular but also in class, it will allow teachers to make the learning process more interesting and effective.

Key words: *primary school students, design, project method, project activity, project activity in primary school lessons, technology lessons (labor training), fine arts lessons.*